«Նոր ժամանակի կրթություն»

ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Ա Վ Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ե Տ Ա Զ Ո Տ Ա Կ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ք

Հետազոտության թեման ՝Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Առարկան ՝ Ֆիզիկա

Հետազոտող ուսուցիչ ՝Աննա Համբարձումյան

Ուսումնական հաստատություն ՝<< ՀՀ Արարատի մարզի Մարմարաշենի Անդրանիկ Բարությանի անվան միջնակարգ դպրոց >> ՊՈԱԿ

Երևան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն.....3.

Գլուխ 1 ***Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում***

1.1 Արժեքային համակարգի ձևավորման ուսումնասիրությունը և ընդհանուր բնութագիրը.....4

1.2 Արժեքային համակարգի ձևավորումը ուսումնական գործընթացում.....8

1.3 Արժեքային համակարգի ձևավորումը աշակերտների մոտ ֆիզիկա առարկայի դասաժամերին.....11

1.4 Դասի պլան.....

Եզրակացություն.....

Առաջարկություններ.....

Օգտագործված գրականության ցանկ.....18

Ներածություն

Մանկավարժական գիտության մեջ արժեքային համակարգ հասկացությունը ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար:
Ժ. Պիաժեն անձի արժեքային կողմնորոշումների զարգացումը կապում է ինտելեկտուալ զարգացման մակարդակի հետ: Նա համարում էր, որ բարոյական դատողությունների ներքնայնացումը երեխաների մոտ տեղի է ունենում զարգացող մտածողական կառուցվածքների և աստիճա-նաբար ընդլայնվող սո ցիալական փորձի փոխազդեցության արդյունքում:
Ժամանակակից աշխարհում տեղի ունեցող ժողովրդավարական, քաղաքական, հասարակական, մշակութային, տնտեսական մի շարք իրադարձություններով պայմանավորված փոխվում են հասարակության զարգացման հիմքում ընկած կարևոր համակարգեր և ոլորտներ: Մարդկության ձարգացման նոր միտումները հանգեցնում են անձի արժեքային համակարգի, վերաբերմունքի, վարքագծի, աշխարհընկալման փոփոխությունների: Գաղտնիք չէ, որ այսօր սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորումը ուղղակիորեն կապված է հասարակության մեջ տեղի ունեցող բազմաթիվ փոփոխություններով: 21-րդ դարում նոր տեխնոլոգիաները, ծրագրերը, կրթական համակարգում տեղի ունեցող փոփոխություններն ու նորարարությունները թելադրում են նորովի մոտեցում յուրաքանչյուր աշակերտի:
Այս հետազոտական աշխատանքը շոշափում է մի այնպիսի թեմա ,որը անկասկած շատ մեծ նշանակություն ունի: Աշխատանքը միտված է բացահայտելու և ներկայացնելու աշակերտների մեջ ձևավորված արժեքները: Անհրաժեշտ է պարզ գիտակցել, որ դպրոցի նպատակը կիրթ, մարդասեր, հոգևոր արժեքներով հարուստ, ակտիվ, բարձր բարոյականության տեր, իր հայրենիքը սիրող մարդու դաստիարակությունն է:

Արդի մանկավարժության նպատակը անհատին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլև նրա մեջ բարոյական որոշակի հատկանիշներ ձևավորելը:
Արժեքային կրթությունը ի սկզբան կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել:
Ինչպես ամբողջ աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները:
Այս հետազոտական աշխատանքի խնդիրն է ուսումնասիրել նաև տարբեր առարկաների դասավանդման ընթացքում երեխաների մոտ ձևավորված արժեքների

բացահայտմանը:
Նպատակին հասնելու համար կկատարենք մի հետազոտություն՝ սովորողների շրջանում պարզելու համար, թե որ արժեքնեն են արմատացած սովորողների արժեքային համակարգում:

1.1 Արժեքային համակարգի ձևավորման ուսումնասիրությունը և ընդհանուր բնութագիրը

*<<Ձեր համոզմունքները կերտում են ձեր մտքերը, ձեր մտքերը դառնում են ձեր խոսքերը, ձեր խոսքերը դառնում են ձեր գործողությունները, ձեր գործողությունները դառնում են ձեր սովորությունները, ձեր սովորությունները կերտում են ձեր արժեքները, ձեր արժեքները կերտում են ձեր ճակատագիրը>>:-**Մահաթմա Գանդի***

<<Արժեհամակարգ>> հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին: Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Արժեհամակարգի ձևավորման և վերջինիս հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնց թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը:
Հանրակրթական ծրագրերի բովանդակության պարտադիր նվազագույնը սահմանվում է ըստ կրթական ծրագրերի աստիճանների՝ հանրակրթության ընդհանուր նպատակներին համապատասխան ընտրված ու սովորողի կողմից յուրացման համար նախատեսված գիտելիքները, մանկավարժորեն և հոգեբանորեն չափորոշված-հարմարեցված սոցիալական փորձը, մշակութային, բարոյական ու գեղագիտական, ազգային և համամարդկային արժեքն;
Վերը նշվածից պարզ է դառնում, որ կրթության կարևոր և անփոխարինելի մաս է կազմում արժեքային համակարգի ձևավորումը ուսումնական գործընթացում: Հասարակության զարգացման միտումներին, տնտեսական, քաղաքական հասարակարգերի փոփոխություններին զուգընթաց՝ արժեքների հիմնախնդիրը բերվում է կոնկրետ հետազոտական դաշտ, ստեղծվում են ուսումնասիրություններ իրականացնելու կիրառական հայեցակարգեր:

Հետազոտողների մի լայն շրջանակ ուսումնասիրում է արժեքները՝ վերջիններս դիտարկելով մշակութային տարբեր խմբերում առկա արժեքային համակարգի տարբերությունները և նմանությունները:
Փիլիսոփայության մեջ գոյություն ունի արժեքների բնույթի մասին ուսմունք, որը կոչվում է *աքսիոլոգիա* (հունարեն՝ ἀξία - արժեք, հունարեն՝ λόγος - բան, խոսք, բառացի՝ ուսմունք արժեքների մասին): Աքսիոլոգիան փիլիսոփայական ուսմունք է արժեքների բնույթի, իրականության մեջ նրանց տեղի և արժեքային աշխարհի կառուցվածքի մասին:

Արժեքների ձևավորման ուսումնասիրության մեջ իր ուրույն տեղն ունի Մ. Մեսսեյը: Հեղինակը կարծում է , որ մարդու արժեքային համակարգը ձևավորվում է մի քանի փուլերի ընթացքում.

1-ին փուլ – *Դրոշմի*: Այս փուլը ընդգրկում է երեխայի՝ մինչև 7 տարեկան դառնալը: Ըստ Մ. Մեսսեյի ՝ երեխաներն այս փուլում նման են «սպունգի», կլանում են այն ամենը, ինչը տեղի է ունենում իրենց շրջապատում և ընդունում են գրեթե ամեն ինչ որպես բացարձակ ճշմարտություն, հատկապես, եթե դա փոխանցում են ծնողները:

2-րդ փուլ – *Կրկնօրինակման:* Այս փուլը ընդգրկում է երեխաների 8-13 տարեկան հասակը: Այս փուլում երեխաները կրկնօրինակում են իրենց ծնողներին, ուսուցիչներին, համադասարանցիներին, շրջապատող մարդկանց:

3- րդ փուլ – *Սոցիալականացման:* Այս փուլը տևում է 13 տարեկանից մինչև 21 տարեկանը : Այս փուլում երեխաների համար շատ կարևոր է իրենց հասակակիցների կարծիքը և կրում են նրանց ուղիղ ազդեցությունը իրենց վրա: Արժեքների ձևավորման այս փուլում, շատ մեծ ազդեցություն ունեն հուզական իրադարձությունները:

Արժեքների ուսումնասիրության բնագավառում իր ուրույն հետազոտությունն է կատարել Շվարցը: Ըստ հեղինակի, երբ մարդ մտածում է արժեքների մասին առաջին հերթին առանձնացնում է, թե որ արժեքներն են առավել կարևոր իր համար կյանքում: Որոշակի կոնկրետ արժեք կարող է կարևոր լինել մեկի համար, բայց բացարձակ անկարևոր մյուսի համար: Արժեքների տեսություններում կարևորվում է այն հայեցակարգը, որտեղ առանձնացվում են արժեքների ներքոնշյալ վեց հատկանիշները.

✓ Արժեքները համոզմունքներ են: Մարդիկ, որոնց համար անկախությունը կարևոր արժեք է, «սթափվում» են , երբ նրանց անկախությունը վտանգվում է, հուսահատվում են, երբ անկարող են լինում այն պաշտպանելու, և վերջապես երջանիկ են, երբ կարող են վայելել այն:

✓ Արժեքները կապված են ցանկալի նպատակների հետ, որոնք մոտիվացնում են մարդուն կատարելու որոշակի գործողություններ: Մարդիկ, որոնց համար հասարակական կարգը, արդարությունը կարևոր արժեքներ են, մոտիվացված են հետապնդել այդ նպատակները:

✓ Արժեքները լայն և ընդգրկուն հասկացություններ են: Այս հատկանիշը տարբերակում է արժեքներն ավելի նեղ հասկացություններից, ինչպիսիք են նորմերը և մոտեցումները, որոնք սովորաբար վերաբերում են կոնկրետ գործողությունների, օբյեկտների կամ իրավիճակների:
✓ Արժեքները ծառայում են որպես սկզբունքներ կամ չափանիշներ: Արժեքներն ուղղորդում են մարդկանց որոշակի գործողությունների: Մարդիկ որոշում են , թե ինչն է լավ, ինչը՝ վատ, արդարացնում կամ մեղավոր են ճանաչում, գործում կամ խուսափում են՝ հենվելով իրենց համար թանկ արժեքների հնարավոր հաջորդականության վրա:

✓ Մարդու գործողություններն ուղղորդվում են բազմաթիվ արժեքներով: Ցանկացած վարքագծի կամ վերաբերմունքի վրա ազդում են ոչ թե մեկ, այլ բազմաթիվ արժեքներ: Ըստ Շվարցի վերը թվարկվածը վերաբերում է բոլոր արժեքներին: Արժեքների մեկ այլ տեսություն էլ ներկայացրել է Մ. Ռոկիչին: Ըստ նրա արժեքները բնութագրվում են հետևյալ հատկություններով:

- Մարդուն հատուկ արժեքների քանակը այնքան էլ մեծ չէ:
- Բոլոր մարդիկ ունեն միևնույն արժեքները, սակայն տարբեր մակարդակներով:
- Արժեքները կազմավորված են համակարգում:
- Արժեքների աղբյուրները դիտվում են մշակույթում, հասարակությունում և անձի մեջ:

- Գրեթե բոլոր սոցիալական ֆենոմենները դետերմինացված են արժեքներով:

Վերևում նշված տեսությունները ցույց են տալիս, որ արժեքային համակարգը անքակտելիորեն կապված է այնպիսի հասկացությունների հետ, ինչպիսիք են՝ մշակույթը և հասարակությունը: Մարդը դրսևորվում է սոցիումի մեջ և իր վրա է կրում տվյալ միջավայրի մշակութային փոփոխությունները:
Նորմերը, որոնք ձևավորվել են հասարակության մեջ, հանդիսանում են արժեհամակարգերի բարձրագույն դրսևորումները (այսինքն իշխող տեսակետներն այն մասին, թե որը համարել լավ, ճիշտ կամ ցանկալի): Արժեք և նորմ հասկացությունները տարբերվում են: Արժեքները՝ վերացական, ընդհանուր հասկացություններ են, իսկ նորմերը՝ որոշակի իրավիճակներում մարդկանց վարվելակերպի կանոններն են կամ առաջնորդող սկզբունքները: Արժեհամակարգերը, ձևավորվելով հասարակության մեջ, մեծ դեր են խաղում, քանի որ ազդում են նորմերի վրա:

Արժեքներ կարող են համարվել.

- Առողջությունը

- Մտերիմները, ընկերները, շփումը
- Սերը, ընտանիքը, երեխաները, տունը
- Նյութական բարեկեցությունը
- Ինքակառավարումը աշխատանքի մեջ: Աշխատանքից հաճույք ստանալը
- Հոգևոր արժեքները, հոգևոր աճը, կրոնը
- Ժամանցը՝ հաճույք, հոբբի, զվարճանք
- Ստեղծագործական ինքնադրսևորումները
- Ինքնակրթությունը
- Սոցիալական կարգավիճակը և դիրքը հասարակության մեջ
- Ազատությունը (խոսքի, ընտրության և այլն)
- Կայունությունը:
  Կարող են լինել նաև այլ արժեքներ:[5]

Գոյություն ունեն «նյութական արժեքներ», «հոգևոր արժեքներ» և «մնայուն արժեքներ»: 21-րդ դարում մարդկանց համար նյութական արժեքներ են օրինակ փողը, հեռախոսը, մեքենան, կեցավայրը, հարմարությունները, և այլն: Հոգևոր արժեքներ են սերը, հարգանքը, բարոյականությունը, կյանքը, շրջապատը, ընկերները, ազատությունը...: Մնայուն արժեքներ են մարդու կողմից ստեղծած պատմամշակութային կոթողները, հուշարձանները, եկեղեցիները և այլք:

Դ. Ս. Լիխաչևն իր «Նամակներ լավի և գեղեցիկի մասին» աշխատության մեջ որոշ կողմերից փորձում է բացահայտել մարդկային արժեքների գաղափարը: Նա ամենակարևոր արժեքը համարում է կյանքը՝ ուրիշի, իր սեփական, կենդանիները և բույսերը: Նա ասում է, որ կյանքը սահմաններ չունի, և պետք է սովորել զգալ և տեսնել ոչ նյութականը:

Բարությունը սովորեցնող ժամանակը և արվեստը, ըստ Լիխաչովի, նույնպես ամենակարևոր արժեքներն են:

Առանձին ազգի համար արժեքը նրա մշակույթն ու լեզուն է, իսկ ողջ մարդկության համար՝ գեղեցկությունն ու սերը:

Շատ դժվար է խոսել մարդկային արժեքների մասին, քանի որ յուրաքանչյուրն ունի իր արժեքները: Արդյունքում `շատ դժվար է նաև ընդհանրացնել և կազմել համընդհանուր մարդկային արժեքների ցանկ: Որոշ փիլիսոփաներ ասում են, որ մարդկային համընդհանուր արժեքներն ընդհանրապես գոյություն չունեն: Բայց, այսպես թե այնպես, դրանք գոյություն ունեն մոլորակի վրա ապրող յուրաքանչյուր մարդու ներսում:

Յուրաքանչյու անհատի արժեքների գերակայությունը տարբեր է: Ուստի կարող ենք ասել, որ կախված հասարակության նորմերից, մարդու շրջապատից և ընտանեկան կարգավիճակից արժեքային համակարգը ցանկացած մարդու համար անհատական է ու յուրովի:

1.2 Արժեքային համակարգի ձևավորումը ուսումնական գործընթացում

<<Ոչ մի պաշտոն կամ կոչում չկա, որ հավասար լինի և կարելի լինի համեմատել մարդ կոչման հետ>>: - **Հովհաննես Թումանյան**

Մեր երկրում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է ՀՀ Հանրապետության պետական չափորոշչում՝ որպես կրթության բովանդակային բաղադրիչ:

Յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի մասով սովորողների պատրաստվածությունը ներկայացվող գիտելիքային պահանջների մեջ առանձին կետով նաև նշվում է արժեքները եւ դրանց ձևավորումը,որոնք պետք է տա դպրոցը:

Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձեւավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում:

Արժեքների բուրգի գագաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքը՝ հայրենասիրությունն է, որը լավագույն կերպով մատուցվում է հայոց պատմության դասընթացների ժամանակ: Այն մեծագույն արժեքն է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում, նույնիսկ երբ դրսևորվում է հակառակորդի կամ թշնամու մոտ:

Դպրոցում ազգային արժեքների ձևավորման մեջ մեծ է հայոց պատմության դասաժամերի դերը:

Հայոց պատմությունը բովանդակում է դաստիրակչական վիթխարի ներուժ, հայրենասիրություն եւ ազգային արժանապատիվ գոյություն։ Հայոց պատմության իմացությունը հնարավորություն կտա Հայաստանի Հանրապետության ապագա քաղաքացուն ուսումնառության ընթացքում ձեռք բերած գիտելիքներն ու ճանաչողական հմտությունները, հայոց քաղաքակրթության դարավոր ավանդույթները, փորձը և անցյալի դասերը լավագույնս ծառայեցնել հզորացման և բարգավաճման ուղին բռնած Հայաստանի անկախ պետությանը, պատկերացում կազմել համաշխարհային պատմության մեջ Հայաստանի և հայ ժողովրդի զբաղեցրած տեղի ու դերի մասին։ Հենց այս պատճառով է , որ կրթության զենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը։ Հայոց պատմություն առարկայի նպատակներից ամենակարևորը, զինելն է աշակերտներին ազգային արժեքներով։ Մեր օրյա իրականությունը թելադրում է հայ սերնդին, առավել քան երբեք, զինվել գիտելիքով և հայրենասիրությամբ՝ մեր թուլացած պետականության հիմքերը ամրապնդելու համար։ Աչքի առաջ ունենալով ծանր պատերազմի հետևանքով ունեցած մեր կորուստները, և միևնույն ժամանակ մեր զինվորների կատարած հերոսական դրվագները, գալիք սերունդը պետք է լավ գիտակցի իր վրա դրված մեծ պատասխանատվությունը։ Այս գործում շատ մեծ է ուսուցիչներիս դերը և մենք անելիքներ շատ ունենք մեր սերնդին հայրենասիրությամբ և ազգային արժեքներով դաստիարակելու գործում։ Այստեղ անհրաժեշտ է նշել նաև միջառարկայական կապերի կարևորության մասին։ Առարկաների ճիշտ համագործակցության շնորհիվ է, որ աշակերտների մոտ արժեքները ձևավորվում են ավելի ընդլայնված ու խորը։ Կարող ենք նշել պատմություն առարկայի և գրականության կապը ներկայացնելով օրինակը <<Սասունցի Դավիթ>> էպոսը և արաբական արշավանքները։ Էպոսում վեր է հանվում մի ամբողջ պատմական ժամանակահատված ներկայացնելով արաբական հարկային քաղաքականությունը, հայ ժողովրդի ազատատենչության գաղափարը։ Գրականության միջոցով ներկայացվում է հերոսների հույզերը և զգացմունքները։ Դարեր շարունակ էպոսը կրթել է մեր ժողովրդին՝ տալով նրան կատարյալ մարդու իր իդեալը՝ մանկական մաքուր պարզություն (անաղարտություն), արժանապատվություն, արդարամտություն, վեհանձնություն ունեցողին, որ նաև մարդասեր է, այլասեր, ժողովրդասեր, խաղաղասեր, ազատասեր, հայրենասեր, բարեկամասեր, եղբայրասեր և չարի դեմ պայքարող։ Պատահական չէ սեր արմատի կրկնությունը։ Այն քրիստոնեական մեր էությունը բնութագրող կարևոր պայման է։ Հավատի և հույսի հետ՝ նաև սեր...Այս արժեքներն են, որ փոխանցվում են աշակերտներին և ձևավորում ամուր ու կայուն արժեքային համակարգ։

Այստեղ հարկ է նաև նշել, որ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն հայկական «Սասունցի Դավիթ» էպոսն ընդգրկել է մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ցուցակում։ Մեր էպոսը ճանաչվել է որպես համամարդկային մշակութային արժեք։

Արժեհամակարգի ձևավորման համար անփոխարինելի դեր և նշանակություն ունի հայոց լեզուն և գրականությունը: Առարկաների դասավանդման ժամանակ աշակերտները ծանոթանում են հայոց լեզվին և հայ գրականության մեծանուն գրողների չնաշխարհիկ գործերին: Նրանց մոտ ձևավորվում է հատուկ վերաբերմունք դեպի համամարդկային արժեքները: Ռազմահայրենասիրություն, մշակութային արժեքներ, գեղագիտական արժեքներ, բարություն, ազնվություն, սեր, ճշմարտախոսություն, կամք, քաջություն, ազատություն....և այլ արժեքներ են սերմանում աշակերտների մեջ:

Ուսուցիչները գրականության դասաժամերին Հայ գրողների ստեղծագործությունները ներկայացնելով մի ամբողջ արժեքային ֆոնդ են փոխանցում աշակերտներին: Բավական է նշել Եղիշե Չարենցի << Ես իմ անուշ Հայաստանի>> բանաստեղծությունը, որը ձևավորում է այնպիսի արժեքներ, ինչպիսիք են սեր առ հայրենիք և սեր դեպի հայոց մեծերը՝ Նարեկացի, Քուչակ:

Մանկավարժական գործունեության մեջ մենք գործ ունենք մարդու հետ, ում պետք է առաջին հերթին *մարդ* մնալու արժեքը փոխանցենք: Եվ ինչպես ասել է մեծն Թումանյանը.

Անց ենք կենում… միայն անմահ
Գործն է խոսվում լավ ու վատ.
Ա՜խ, երանի՝ ո՛վ մարդ կըգա
Ու մարդ կերթա անարատ:[3]

Թումանյանի <<Թմկաբերդի առումը>> պոեմի գլխավոր միտքը *բարի գործի անմահության* գաղափարն է, որն ավելի խոր և ամբողջական է դառնում շնորհիվ պոեմում արտահայտված մյուս գաղափարների՝ հայրենասիրության և դավաճանության հակադրություն, սիրո ոգևորող և կործանիչ ուժի հաստատում, մարդկային կյանքի անցողիկության միտքը:

Մարդ լինելու արժեքն է, որ ամենակարևորն է ձևավորել աշակերտի արժեքային համակարգի հիմքում, որն էլ լավագույնս փոխանցվում է լեզու/գրականության դասաժամերին:

Աշակերտների մեջ արժեքային համակարգ ձևավորվում է նաև <<երգ/երաժշտության>>, <<ազգային երգ ու պար>>-ի, <<տեխնոլոգիայի>>, <<շախմատ>>-ի, <<բնագիտամաթեմատիկական>>, <<ֆիզիկական կուլտուրայի>>, <<ՆԶՊ>> և մյուս առարկաների դասաժամերին: Երեխաների մեջ սերմանվում է սեր դեպի ազգային և համաշխարհային երաժշտությունը՝ զարգացնելով նրանց մեջ ճաշակ, մտածելակերպ, վերաբերմունք և այլ հատկանիշներ երգի ժամերին: Խնդիրները լուծելու կարողություն, ճկունություն, մտածողություն, վերլուծելու ունակություն և այլ արժեքներ ձևավորվում են բնագիտամաթեմատիկական և շախմատ առարկաների դասավանդման ընթացքում:Աշակերտը արժևորում է բնական գիտելիքների դերն ու նշանակությունը իր կյանքում:Գիտակցի բնական

պաշարների սահմանափակությունը, մերժի բնության նկատմամբ սպառող հոգեբանությունը,գիտակցի իր դերն ու պատասխանատվությունը բնական միջավայրի պահպանման գործում: Կարևոր է «տեխնոլոգիա» առարկայի դերը,այն ձևավորում է մշակութային ճաշակ, ճանաչողական կարողունակության, ստեղծագործական միտք, գեղագիտական ճաշակ, համագործակցելու կարողականություն, երևակայական միտք, սեփական մտքերն արտահայտելու կարողունակություն, աշխատասիրություն, գեղագիտական, ժողովրդավարական, սոցիալական, հասարակական, ընտանեկան արժեքներ: Շատ կարևոր է նշել նաև <<ֆիզկուլտուրա>> առարկայի կարևորության մասին, սովորողներին՝ առողջ ապրելակերպի կարոնները ուսուցանելու տեսանկյունից: Առանձնակի կարևոր է նաև<< ՆԶՊ>> առարկան: Այն աշակերտների մեջ ձևավորում է սեր դեպի ռազմական գործը, հայրենիքը, որի կարիքը մենք ունենք, առավել քան երբեք:
Այսպիսով, բոլոր ուսումնական առարկաները ճիշտ միջառարկայական կապերի կիրառմամբ, խմբային խաղերի միջոցով, բեմականացումներով, քննարկումներով, սալիկաշարերի պատրաստմամբ, միջոցառումների անցկացմամբ, խաղերի միջոցով, ներկայիս լայն մեթոդաբանական գործիքները կիրառելով կարող են, նորովի և նոր մոտեցմամբ, աշակերտների մեջ սերմանել արժեքային մի ամբողջ համակարգ:

1.3 Արժեքային համակարգի ձևավորումը աշակերտների մոտ << Ֆիզիկա>> առարկայի դասաժամերին

<<Ակնթարթն էլ բավական է, որպեսզի հերոս դառնաս, սակայն մի ամբողջ կյանք է հարկավոր, որ դառնաս արժանավոր մարդ>> : **_ Բրյուլա**

Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում աշակերտների մոտ արժեքային համակարգի ձևավորման գործում մեծ է ֆիզիկա առարկայի դերը: Ֆիզիկայի գիտելիքների, հմտությունների, արժեքների և վերաբերմունքի նպատակային կիրառումն է մարդկային կարիքներն ու ցանկությունները բավարարող համակարգեր ստեղծելու համար:
<< Ֆիզիկա >> առարկայի նպատակը ստեղծարար, նորարար,նախաձեռնող, ձեռնարկատիրական մտածողություն, ազգային նկարագիր ունեցող անձի ձևավորումն է, ով գիտությանը հաղորդակցվելու, աշխատանքի պրակտիկ ձևերին և նորագույն տեխնոլոգիաներին տիրապետելու, ռեսուրսներն արդյունավետ տնօրինելու միջոցով ստեղծում է մարդկային կարիքներին ու ցանկություններին համապատասխանող ժամանակակից համակարգեր: Աշակերտներին՝ ֆիզիկայի դասընթացի յուրացման գիտականությունն ապահովելուհամար պահանջվում է,որ ուսուցիչը դասաընթացը մատուցի այնպես, որ աշակերտները ոչ միայն տիրապետեն այդ գիտության հիմնական սկզբունքները ,այլ նաև կարոաղանան հասկանալ ,թե ի՞նչպես են ձևավորվել այդ սկզբունքը ,թե ի՞նչպեսեն հետազոտվում

բնության երևույթները ,ինչպես են ծնվում նոր գիտելիքները, ինչպես է կառավարում «ֆիզիկա »գիտության շենքը և զարգանում: Նյութական աշխարհի վերաբերյալ մեր գիտելիքներն անընդհատ զարգանում են,որ գիտության զարգացման յուրաքանչյուր փուլում մեր գիտելիքներն իրականությունն արտացոլում են ոչ լիովին ,այլ մոտավոր ճշտությամբ:Նշանակում է,որ ֆիզիկական բոլոր գաղափարները ունեն կիրառելության որոշակի սահմաններ:

Այս ամենից զատ հարկ է նշել, որ հանրակրթության պետական չափորոշիչը սահմանում է աշակերտների մոտ ձևավորել հարգանք դեպի օտար մշակույթը և ավանդույթները, ձևավորել գիտելիքներ օտար ժողովրդի արվեստի և արհեստի ճյուղերից: Ֆիզիկա առարկայի դասաժամերին արժեքային համակարգը ձևավորվում է հիմնականում համեմատականներ անցկացնելով: Օտար մշակույթը ուսումնասիրելով ձևավորում են հարգանք օտար մշակույթի ինչպես նաև սեփական մշակույթի նկատմամբ: Ձևավորում են հոգևոր արժեքներ, գնահատանք վերարժևորում են սեփական ավանդույթները:

ՈՒսումնասիրելով տարբեր երկրների գիտական առաջընթացները, մեծանում է ձգտումը դեպի սեփականը ավելի կատարելագործելու և արժևորելու: Միջին և հատկապես ավագ դասարանների տարիքային խմբին հատուկ է սոցիումի մեջ արժեքային համակարգ ձևավորելը: Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ:
Ֆիզիկա առարկան իր մեջ ներառում է արաժեքների մի մեծ փունջ, աշակերտների մեջ սերմանելով մշակութային, բարոյահոգեբանական, գեղագիտական, հոգևոր, ժողովրդավարական ձեռնարկատիրական, սոցիալական, հասարակական ընտանեկան և այլ արժեքներ:

Պարզելու համար, թե որ արժեքներն են ձևավորվում աշակերտների մոտ ուսումնառության ընթացքում հարկ է կատարել հետազոտություն: Հետազոտության ընթացքում հարցմանը մասնակցել են տարրական, միջին և ավագ դպրոցի մի խումբ աշակերտներ: Կարևոր է նշել նաև, որ հետազոտությունը կատարվել է գյուղական համայնքում սովորողների շրջանում:
Հարցին, թե ո՞ր արժեքներն են ձևավորվել ձեր մեջ դպրոցում, տարրական դպրոցի աշակերտների պատասխանը հետևյալն էր. <<*Զինվորը, Հայրենիքը, հայրենասիրությունը*, ընկերասիրությունը հարգանքը, օգնել ընկերոջը, աշխատասիրությունը, կամեցողությունը, վստահությունը, *ծնողասիրությունը*>>:

Միջին դպրոցի սովորողները նշել են հետևյալ արժեքները. <<Ընտանիքը, հայրենասիրությունը, ընկերասիրությունը, կոլեկտիվիզմը, հարգանքը,

ազատությունը՝ սեփական մտքերն ու գաղափարներն արտահայտելու, աշխատասիրությունը, մշակութային և հոգևոր արժեքները գնահատելը, վստահությունը, սերը, անկեղծությունը, հավատարմությունը, ընկերությունը>>: Ավագ դպրոցի սովորողները ներկայացրել են հետևյալ արժեքները. <<*Հայրենասիրությունը, վստահությունը, անկեղծությունը, կյանքը, սերը, հարգանքը,* կամքը, *հետաքրքրությունը, հավատարմությունը, կրթվելը, խելքը, բարությունը, միմյանց գնահատելը, հավատը առ Աստված, արժանապատվությունը, ճշտախոսությունը, կամեցողությունը, խոհեմությունը,* կոլեկտիվիզմը *առատաձեռնությունը, նվիրվածությունը, աշխատասիրությունը,* մշակութային արժեքները գնահատելը, *ազատությունը, ընկերությունը,* ինքնուրույնությունը, *մարդ լինելը*>>:

Այսպիսով, հետազոտական աշխատանք կատարելուց հետո կարող ենք ասել, որ բոլոր տարիքային խմբերում էլ ձևավորվում է այնպիսի արժեքային համակարգ, որը մեզ՝ ուսուցիչներիս լավատեսությամբ է ներշնչում: Մենք պետք է ճիշտ ուղղորդենք աշակերտներին, առավել ևս ներկայիս տեղեկատվական բազմանյութ իրականության մեջ, որպեսզի իրենց ուրույն դիմագիծը ճիշտ ձևավորեն արժեքային համակարգի կոնտեքստում և երբեք չկորցնեն այն:

Կյանքի տարբեր ոլորտների նկատմամբ վերաբերմունքը սովորողների մեջ ձևավորվում է կրթության ընթացքում ստացած տեղեկույթի միջոցով: Կրթության սոցիալական ինստիտուտի միջոցով իրականանում է արժեքային մշակույթի փոխանցումը սերնդեսերունդ:

Օրվա դասիպլան	
Առարկա	Ֆիզիկա
Ուսուցչի անուն ազգանունը	Աննա Համբարձումյան
Դասարան	VII
Դասի թեման	Պարզ մեխանիզմներ: Լծակ: Լծակի կանոնը
Ցուցադրումներ	1. Պարզ մեխանիզմներ, լծակի կառուցվածքը և գործողության սկզբունքը, լծակի հավասարակշռության պայմանը: 2. Ցուցապաստառ
Դասի նպատակը	1. Աշակերտների մոտ ձևավորել պատկերացումներ պարզ մեխանիզմների, պարզ մեխանիզմների աշխատանքի սկզբունքի վերաբերյալ: 2. Զարգացնե լպարզ մեխանիզմներից օգտվելու հմտությունները: 3. Ուսումնասիրել լծակի հավասարակշռության պայմանը, սահմանել ուժի բազուկը, ուժի մոմենտ ֆիզիկական մեծությունները: 4. Ձևավորել պատկերացում մոմենտների կանոնի մասին:
Դասի բովանդակությունը	**Ներածական մաս (15րոպե)** Ուսուցիչը պարզաբանում է տնային հանձնարարության վերաբերյալ առաջացած հարցերը: Նախորդ դասի՝հզորության վերաբերյալ հարցերի պարզաբանում, հարցում, գնահատում: Ուսուցիչը զրուցում է նոր թեմայի շուրջ, ապա հարցնում աշակերտներին: Հարց. Հիշեք, թե ինչ գործիքներ են մարդիկ օգտագործում կենցաղում իրենց գործը հեշտացնելու համար: Եթե աշակերտները դժվարանում են պատասխանել, ապա ուսուցիչն օգնում է հուշող հարցերով: **Նոր նյութի ուսումնասիրություն (15րոպե)** Ուսուցիչը դասախոսության միջոցով ներկայացնում է <<Պարզ

	մեխանիզմներ: Լծակ: Լծակի կանոնը>>: Ընթացքում կատարում է ցուցադրումներ, սահմանում է պարզ մեխանիզմները, ձևակերպում է մոմենտի կանոնը,(ֆիզիկական իմաստը): Ցուցադրել պարզ մեխանիզմներ (2-3 բոպետևողությամբ): **Նոր նյութի կիրառումը(10բոպե)** <<Արդեն իմացար>>խորագրի պնդումների շուրջ հարցում դասարանում: **1.Դասի ամփոփում (5բոպե)** Ուսուցիչը առաջարկում է կիսվել տպավորություններով նորնյութի վերաբերյալ՝ նշելով ամենահետաքրքիր փաստը: **Տնային աշխատանք** Պատրաստել ինքնաշեն սարքեր:
Միջառարկայական կապեր	**Հայոց լեզու:**Կարողան ակարդալ, հասկանալ կարդացածը, առանձնացնել կարդացածի կարևոր գաղափարները: Կարողանա իր մտքերը արտահայտել գրավոր և բանավոր եղանակով, այնպես, որ խոսքը համապատասխանի դասարանին: **Հանրահաշիվ:**Կարողանա կատարել չափման միավորների ձևափոխություններ: **Պատմություն:**Կարողանա ներկայացնել հնագույն ժամանակաշրջաններում պարզ մեխանիզմների կիրառությունների օրինակներ: **Բնագիտություն:**Կարողանա ներկայացնել հենաշարժողական համակարգի կառուցվածքը:

Եզրակացություն

Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործընթացը իրականանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակույթային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական, տեղեկատվական և այլն: Մեր՝ ուսուցիչներիս դերը շատ մեծ է աշակերտների մեջ ճիշտ արժեհամակարգ ձևավորելու գործում: Քանի որ երեխաները իրենց օրվա ավելի մեծ մասն անցկացնում են ուսումնական հաստատություններում, հրամայական է դառնում, որ ուսուցիչները ստանձնեն իդեալական միջավայր ստեղծելու պատասխանատվությունը: Արժեհամակարգ ձևավորելուց զատ, յուրաքանչյուր ուսուցչի համար, կարծում եմ աննկարագրելի բերկրանք է տեսնելը՝ իր կատարած աշխատանքի արդյունքները գործնականում կիրառված: Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում թեմայով հետազոտական աշխատանքը կատարելուց հետո եկանք հետևյալ եզրահանգումներին:

- Կրթության հենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը:
- Արժեքային համակարգը անքակտելիորեն կապված է այնպիսի հասկացությունների հետ, ինչպիսիք են՝ մշակույթը և հասարակությունը: Մարդը դրսևորվում է սոցիումի մեջ և իր վրա է կրում տվյալ միջավայրի մշակութային փոփոխությունները:
- Դպրոցում աշակերտը պետք է ընկալի համակեցության նորմերի իմաստը և ընդունի դրանք: Այդ ամենի արդյունքները կլինեն իրական արժեքները:
- Ե՛վ լեզուն, և՛ մշակույթը մեծ դեր են խաղում աշակերտների անհատականության և արժեհամակարգի ձևավորման մեջ:
- Առարկաների ճիշտ համագործակցության և միջառարկայական կապերի շնորհիվ է, որ աշակերտների մեջ արժեքները ձևավորվում են ավելի ընդլայնված ու խորը:

Հետազոտության արդյունքները ցույց տվեցին նաև, որ արժեքային համակարգի ձևավորման սկզբում մեծ է ծնողների դերը: Երեխաները ընկալում են համամարդկային արժեքները, որոնք փոխանցվում են նրանց, որպես բացարձակ իրողություն: Միջին տարիքում երեխաները ավելի շատ փնտրտուքների մեջ են: Նրանց վրա մեծ է շրջապատի ազդեցությունը: Կրկնօրինակում են իրենց հասակակիցներին, հայտնի մարդկանց, ծնողներին, և այս համատեքստում է, որ կարծես թե արժեքների ծաղկաքաղ է տեղի ունենում նրանց մոտ: Ավագ դասարաններում սովորողների արժեքային համակարգը կախված է շրջապատից, նրանց հուզական ապրումներից, զգացմունքներից, որն էլ թելադրում է որոշակի արժեհամակարգ;

Առաջարկություններ

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում թեմայով հետազոտական աշխատանքը ավարտելուց հետո կարող ենք անել հետևյալ առաջարկությունները.

- Սովորողների արժեքային համակարգը բազմակողմանի զարգացնելու համար հարկ է նրանց ավելի շատ ներառել արտադասարանական միջոցառումների մեջ:
- Թատրոններ հաճախելը, էքսկուրսիաները,գիտական կենտրոնների, պատմամշակութային վայրեր այցելելը,ժամանակակից հայտնի գիտնականների հետ հանդիպումները, ևս պետք է ներառված լինեն ուսումնական հաստատության գործունեության մեջ, ինչը կարծում եմ էլ ավելի պատկերավոր կդարձնի արժեքների ըմբռնումը:
- Դասաժամերին հավելյալ քննարկումները, պատմությունից օրինակները ևս լավ միջոց են արժեհամակարգ ձևավորելու: Միջմշակութային հաղորդակցությունը, նոր մշակույթների հետ ծանոթությունը, նույնպես կարող են ձևավորել արժեքներ սովորողների մեջ:

- Արժեհամակարգ լավագույնս կարող է ձևավորվել նաև.
  - Ինտելեկտուալ խաղ-մրցույթների միջոցով:
  - Սովորողների ինքնակրթությունը խրախուսելու միջոցով:
  - Ականավոր գործիչների, ազգային հերոսների հետ հանդիպումներ կազմակերպելու միջոցով:
  - Դասաժամերին ՏՀՏ գործիքների ավելի շատ կիրառության միջոցով:
  - Կամավոր աշխատանքների մեջ աշակերտներին ընդգրկելով:
- Կազմակերպել հանդիպումներ, ականավոր գործիչների հետ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ա. Հ. Սարգսյան, Մշակույթի տեսություն, Երեւան, 2003:
2. Ա. Ղուկասյան , Հայոց պատմությունը 8-9 -րդ դասարաններում: Ուսուցչի ձեռնարկ, Երեւան, 2013:
3. Հ. Թումանյան, Երկերի լիակատար ժողովածու, հատոր 4. , Երեւան, 1991:
4. Մամյան, Ֆիզիկա ուսուցչի ձեռնարկ/մաս 2/--Երևան 2020թ